

# PRAVNI REŽIM I NJEGOV UTICAJ NA RAZVOJ PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA U REPUBLICI SRBIJI I REPUBLICI SRPSKOJ

Prodanović Radivoj<sup>1</sup>

Nedeljković Miroslav<sup>2</sup>

Škorić Sanja<sup>3</sup>

**Sažetak:** Cilj rada je sagledati stanje i pravne režime porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, odnosno kvantifikovati uticaj pravne regulative na njihov razvoj. Različiti pravni ambijenti kroz istoriju uglavnom su sputavali razvoj poljoprivrednog gazdinstva. Reforme često nisu imale utemeljenje u ekonomskoj logici, pa su skromni razvojni trendovi bivali svojstveni za poljoprivredna gazdinstva na našim područjima. Ideologija je umesto favorizovanja krupnog gazdinstva učinila sve da se ono razbije i za rezultat imamo i danas sitno, nekonkurentno i neproduktivno gazdinstvo. Formiranje registra poljoprivrednih gazdinstava se može označiti kao pozitivna mera, kao i dodeljivanje podsticaja, ali rezultati su i dalje skromni. Budući da porodična poljoprivredna gazdinstva čine stub agrara, treba im posvetiti najveću moguću pažnju, a naročito obezbediti njihov razvoj donošenjem smislenih (razvojnoplanskih) zakonskih dokumenta. Za dalji razvoj agrara potrebno je nasledeni pravni režim prilagoditi pravnim normama i zakonima EU.

**Ključne reči:** pravni režim / razvoj sela / poljoprivredna gazdinstva

## UVOD

Da bi smo pratili tokove ekonomskih i socijalnih promena, koji se dešavaju na našem selu danas, moramo se upoznati i sa pravnim okvirima u kojima su se te promene i desile. Mnogi danas, od države do pojedinca, pridaju veliki značaj razvoju i

---

<sup>1</sup> Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Cvećarska br. 2, Novi Sad, e-mail: rprodanovic@fimek.edu.rs

<sup>2</sup> Univerzitet „Bijeljina“, Pavlovića put bb, Bijeljina, e-mail: ned.micky@yahoo.com

<sup>3</sup> Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Geri Karolja br. 1, Novi Sad, e-mail: sanja@pravni-fakultet.info

uloži sela i poljoprivrede, neshvatajući pri tome, da je on jedino moguć u održivim i pravilno postavljenim pravnim režimima.

Jedino kvalitetan pravni ambijent u nekoj državi omogućava ravnomeran razvoj poljoprivrede i sela. Jedna od najosetljivijih tačaka razvoja našeg agrara predstavlja porodično poljoprivredno gazdinstvo. Ono je glavna proizvodno-organizaciona jedinica u poljoprivredi, te zato svakom promenom pravnih regulativa upravo ono dolazi na udar.

Danas, u periodu pristupanja naše zemlje i ostalih zemalja regiona Evropskoj Uniji, nameće se dodatni zahtev pred inokosna poljoprivredna gazdinstva. Nasleđeni pravni režim je potrebno prilagoditi pravnim normama i zakonima EU, te uspostaviti kompatibilnu pravnu osnovu koja je potrebna za dalji razvoj celokupne agrarne politike.

U prvom delu rada daje se kratak osvrt na istorijski tok razvoja porodičnog poljoprivrednog gazdinstva u različitim pravnim režimima do raspada SFRJ i ulaska u tranzicioni period, dok se u drugom delu elaborira o trenutnom stanju i pravnim okvirima u kojima posluju porodična poljoprivredna gazdinstva u Republici Srbiji i Republici Srpskoj.

**Cilj rada** je sagledati stanje i pravne režime porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, odnosno kvantifikovati uticaj pravne regulative na njihovo poslovanje i razvoj.

## **ISTORIJSKI OSVRT NA RAZVOJ POLJOPRIVREDNOG GAZDINSTVA U RAZLIČITIM PRAVNIM SISTEMIMA**

### ***Stanje i pravni položaj pre II svetskog rata***

Porodično poljoprivredno gazdinstvo danas je osnovna ekonomsko-proizvodna jedinica na selu. Svaka krupna društveno-ekonomska promena u nekoj zemlji imala je za posledicu i određenu promenu na porodičnom poljoprivrednom gazdinstvu. Za razliku od drugih oblika organizovanja u privredi neke zemlje, porodična gazdinstva su kroz istoriju nailazila na najviše prepreka, bilo da se radilo o socijalnim ili pak ekonomskim problemima.

Još pre stvaranja jugoslovenske države 1918. godine u agrarnoj strukturi tadašnjih država isticali su se feudalni, polufeudalni i kolonijalni odnosi. U Bosni su postojali begluci, u Makedoniji i na Kosovu ostaci čifčijskih odnosa, a u Istri i Dalmaciji (pretežno na ostrvima) dominirali su ostaci kolonata, a u Hrvatskoj, Slavoniji i Vojvodini kmetski odnos seljaka prema vlasnicima zemlje, koji je bio sporo prevazilažen.

Okončanjem I svetskog rata i stvaranjem jugoslovenske države 1918. godine stekli su se uslovi za otpočinjanje agrarne reforme i krupnih promena na selu tog doba. Agrarnu reformu je pratilo masovno preseljavanje stanovništva iz jednih krajeva u druge, a poseban problem su pravila krupna gazdinstva (posedi), koji su bili tada u rukama stranih državljana mahom sa mađarskim i austrijskim državljanstvom<sup>4</sup> (Mirković, 1968, str. 204).

Narodno veće Slovenaca, Hrvata i Srba je 1918. godine odlučilo da se ukinu svi preostali feudalni odnosi i da se veliki posedi razdele seljacima. Nakon toga, 1919. godine formirano je Ministarstvo za agrarnu reformu, koje je nastojalo da izvrši sledeće promene u agrarnim odnosima (Mirković, 1968, str. 204-205):

- Da se raskinu svi kmetški (čifčijski) odnosi u Makedoniji, Kosovu i Metohiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, tako što će kmetovi postati slobodni vlasnici zemlje.
- Da se ukinu odnosi (kolonatsva) slični kmetstvu u Istri, Goričkoj i Dalmaciji.
- Da se eksproprišu veliki posedi stranih državljana i da se njihova zemlja podeli onima koji je obrađuju.
- Da država bude žirant seljacima za otplatu štete za zemlju koju dobijaju i da zakonski omogući njeno prikupljanje i isplatu.
- Da se oduzmu bez odštete imanja hazburške dinastije i posedi svih dinastija, koje su u ratu bile na neprijateljskoj strani.
- Da veliki kompleksi šume pređu u državno vlasništvo, da u njima seljaci imaju pravo na ispašu, kao i pravo na seču drva za ogrev i građu za sopstvene potrebe.
- Da se izvrši revizija ranijih agrarnih reformi (1848) kojima su seljaci bili oštećeni oduzimanjem delova pašnjaka i šuma.

Ovim planom se do kraja jedino uspelo razvlastiti one veleposednike, koji su bili strani državljanin, dok je međutim, ostalo puno seljaka koji su živeli od obrade zemlje, ali je nisu imali dovoljno.

---

<sup>4</sup> Od 369 najkrupnijih gazdinstava (koji su držali 592.000 ha) 310 je bilo sa stranim državljanstvom većinom mađarskim (126) i austrijskim (112).

### ***Stanje i pravni položaj posle II svetskog rata***

Jedan od prvih zakona druge Jugoslavije bio je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji od 23 avgusta 1945. godine, kojim je faktički proklamovano načelo da „zemlja pripada onom ko je obrađuje“. Ovim zakonom zemlja je oduzeta svim onim veleposednicima, koji su imali preko 45 ha (u brdsko-planinskim) ili preko 25-35 ha obradivog zemljišta (u ravničarskim krajevima). Nacrt ovog zakona izazvao je brojne polemike u privremenoj skupštini tadašnje DFJ, a predviđenim merama suprostavile su se pravoslavna, rimokatolička, kao i islamska verska zajednica, te građanski politički krugovi i svi oni čiji su interesi bili ugroženi ovom reformom (Gaćeša, 1984).

Na osnovu člana 16. Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, pravo prvenstva u dodeljivanju zemlje imali su zemljoradnici bez zemlje ili nedovoljno zemlje, koji su bili borci partizanskih odreda, NOV i POJ i Jugoslovenske armije, invalidi oslobodilačkog rata, kao i invalidi prošlih ratova (1912-1918. i aprila 1941.), porodice i siročad izginulih boraca oslobodilačkog rata i žrtve i porodice žrtava fašističkog terora. Među borcima prvenstvo su uživali stari borci i dobrovoljci (Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, „Službeni list DFJ“, br. 64/1945).

Glavni ciljevi reforme bili su ipak ideološko-politički, kao i socijalno-klasni, te zbog stvaranja veoma usitnjenih, autarkičnih porodičnih poljoprivrednih poseda nisu imali razvojni karakter.

Iz poređenja agrarno-posedovne strukture iz dva vremenska perioda (1931 i 1949. godine), uočavamo smanjivanje broja najsitnijih, kao i najkrupnijih poseda (tabela 1).

**Tabela 1.** Posedovna struktura pre i posle agrarne reforme 1945-1948

| Gazdinstvo prema veličini poseda (ha) | 1931. godina     |              | 1949. godina     |              |
|---------------------------------------|------------------|--------------|------------------|--------------|
|                                       | Broj             | %            | Broj             | %            |
| < 2                                   | 671.865          | 33,8         | 621.997          | 27,4         |
| 2-5                                   | 676.284          | 34,0         | 867.747          | 38,2         |
| 5-10                                  | 407.237          | 20,5         | 491.189          | 21,7         |
| 10-15                                 | -                | -            | 129.200          | 5,7          |
| > 15                                  | -                | -            | 92.096           | 4,0          |
| 15-20                                 | 174.068          | 8,8          | -                | -            |
| > 20 ha                               | 56.271           | 2,9          | -                | -            |
| U SRZ                                 | -                | -            | 68.023           | 3,0          |
| <b>Ukupno</b>                         | <b>1.985.725</b> | <b>100,0</b> | <b>2.270.252</b> | <b>100,0</b> |

**Izvor:** Gaćeša, 1984, str. 370.

U nastavku ćemo pomenuti još neke zakone i zakonske propise, koji su na direktan ili indirektan način uticali na postojanje i razvoj porodičnih gazdinstva na selu u periodu posle II svetskog rata.

Zakonom o konačnoj likvidaciji zemljoradničkih dugova („Službeni list DFJ“, br. 89) predviđeno je brisanje seljačkih dugova, a duga su oslobođeni svi učesnici rata na partizanskoj strani i oni koji su na toj strani imali žrtava, dok su ostali u roku od šest meseci i po stupanju na snagu tog zakona bili dužni da dug otplate.

U 1945. godini doneti su zakonski propisi o obaveznom otkupu poljoprivrednih proizvoda, o obaveznom tovu svinja, o otkupnim cenama žitarica, stoke, vune, kože, pamuka, povrća, mleka i mlečnih proizvoda, kao i mnogih drugih proizvoda, koje država koristi za ishranu nepoljoprivrednog stanovništva.

U tom pogledu ne treba zaboraviti ni stvaranje tzv. seljačkih radnih zadruga, koje su trebale da omoguće postepenu kolektivizaciju zemlje podeljene seljacima, kao i druge privatne zemlje.

Uredba o imovinskim odnosima i reorganizaciji seljačkih radnih zadruga („Službeni list FNRJ“ br. 14/1953) je omogućila rasformiranje prethodno pomenutih seljačkih radnih zadruga i razilaženje sa konceptom do tada vladajućeg boljševičkog modela društveno-političkog sistema.

Zakonom o poljoprivrednom zemljišnom fondu opšte narodne imovine i dodeljivanju zemlje poljoprivrednim organizacijama („Službeni list FNRJ“, br. 22/1953) izvršena je nova ekspropriacija, gde je na taj način smanjen zemljišni maksimum uveden prethodnom agrarnom reformom.

Rezolucijom Savezne narodne skupštine („Službeni list FNRJ“, br. 19/1957) iz 1957. godine privatno seljačko gazdinstvo dobilo je izvesnu garanciju za svojinu nad zemljom, koju je seljak stekao ličnim radom i koju je sam obrađivao, ali je i dalje bio upućen na kooperaciju sa socijalističkim sektorom poljoprivrede.

Tek 1967. godine i stupanjem na snagu Osnovnog zakona o sticanju prava svojine na poljoprivredna oruđa i o korišćenju poljoprivrednih oruđa od strane građana („Službeni list SFRJ“ br. 7/1967) seljacima je bila omogućena nabavka krupne poljoprivredne mehanizacije (traktora i kombajna).

Pobrojani su samo neki zakoni i zakonski propisi, koji su na neki način odredili sudbinu poljoprivrednih gazdinstava tog perioda i time utrljali put za donošenje mnogih drugih zakona, uredbi, propisa u narednim godinama.

Kako god, porodična poljoprivredna gazdinstva su ostala dominantna, broj se nije menjao u periodu od 1960. do 1991. god., ali je došlo do usitnjavanja zemljišnog poseda (tabela 2).

**Tabela 2.** Posedovna struktura porodičnih gazdinstava u Srbiji (1960-1991)

| Veličina poseda (ha) | % gazdinstva |       | % površina |       |
|----------------------|--------------|-------|------------|-------|
|                      | 1960         | 1991  | 1960       | 1991  |
| Do 1 ha              | 14,8         | 27,2  | 1,5        | 4,4   |
| 1-3                  | 30,3         | 32,4  | 13,9       | 18,8  |
| 3-5                  | 22,7         | 17,8  | 20,6       | 20,7  |
| 5-8                  | 18,5         | 13,2  | 26,6       | 24,8  |
| 8-10                 | 6,6          | 4,8   | 13,8       | 12,6  |
| Preko 10 ha          | 7,1          | 4,6   | 23,6       | 18,7  |
| <b>Ukupno</b>        | 100,0        | 100,0 | 100,0      | 100,0 |

**Izvor:** RSZ, Studije i analize, broj 55, 1987., str. 42

U periodu tranzicije i privredno-društvenih promena, stvaranjem novih država na području nekadašnje SFR Jugoslavije, menjali su se i agrarni odnosi manje ili više slično u svim državama regiona. Promenu tih odnosa u agraru između ostalog su pratila:

- Nasilna ubrzana reforma preko svake ekonomski i politički razumne mere;
- Sistemska korupcija;
- Nedovoljno temeljno pripremljena i nedosledna i do kraja sprovedena reforma;
- Učestala promena reformi u agraru;
- Nepostojanje dovoljnih i kvalitetnih pravnih mera koje bi pratile reformu, kao i nedovoljna finansijska sredstava koja bi osiguravala sprovođenje zadatih ciljeva u planiranom periodu.

## **TREKUTNO STANJE I PRAVNI POLOŽAJ PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA U REPUBLICI SRBIJI**

Na osnovu Zakona o popisu poljoprivrede 2012. godine („Službeni glasnik RS“, br. 104/09 i 24/11) utvrđeno je, da na području Srbije egzistira 631.552 poljopri-

vrednih gazdinstva. U poređenju sa nekim zemljama EU možemo zaključiti da Republika Srbija dominira sa brojem poljoprivrednih gazdinstava (tabela 3).

**Tabela 3.** Poljoprivredna gazdinstva u Republici Srbiji i EU

| Zemlje    | Broj poljoprivrednih gazdinstava |
|-----------|----------------------------------|
| Holandija | 72.320                           |
| Češka     | 22.860                           |
| Nemačka   | 299.130                          |
| Francuska | 516.100                          |
| Slovačka  | 24.460                           |
| Austrija  | 150.170                          |
| Slovenija | 74.650                           |
| Mađarska  | 576.810                          |
| Bugarska  | 370.490                          |
| Srbija    | 631.552                          |

**Izvor:** Popis poljoprivrede 2012, RZS Srbije, [www.webrzs.stat.gov.rs](http://www.webrzs.stat.gov.rs); Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>

Danas je, prema Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni glasnik RS“, br. 41/2009, 10/2013 - dr. zakon i 101/2016) porodično poljoprivredno gazdinstvo ono na kojem fizičko lice-poljoprivrednik zajedno sa članovima svog domaćinstva obavlja poljoprivrednu delatnost. Prema članu istog Zakona, nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva je fizičko lice-poljoprivrednik i preduzetnik, koji obavlja poljoprivrednu proizvodnju, i koji je upasan u Registar poljoprivrednih gazdinstava, kao nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva.

Od maja 2004. godine Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije, na osnovu Uredbe o registru poljoprivrednih gazdinstava („Službeni glasnik RS“, br. 45/04) vodi postupak njihove registracije. Ovaj Registar poljoprivrednih gazdinstava vodi Ministarstvo finansija - Uprava za trezor, a cilj je unapređenje poljoprivredne proizvodnje, povećanje produktivnosti i konkurentnosti. Podaci koji se nalaze u Registru koriste se jedino od strane Ministarstva i služe za vođenje prevashodno agrarne politike zemlje.

Prema Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju Republike Srbije (član 15. i 16.) porodično poljoprivredno gazdinstvo može biti:

1. Komercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo,
2. Nekomercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo.

Komercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo je ono koje je tržišno orijentisano i koje može pod uslovima propisanim Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju ostvariti pravo na podsticaje. Nekomercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo je ono koje nije tržišno orijentisano, a čiji je nosilac korisnik penzije ostvarene po osnovu poljoprivredne proizvodnje.

Takođe, nekomercijalna porodična poljoprivredna gazdinstva mogu ostvariti određena prava na podsticaje utvrđena ovim Zakonom, a njihovo svojstvo se utvrđuje prilikom registracije ili obnove registracije u Registru poljoprivrednih gazdinstava.

Što se tiče samog statusa u Registru poljoprivrednih gazdinstava, treba napomenuti da poljoprivredno gazdinstvo može biti u aktivnom i pasivnom statusu. Poljoprivredno gazdinstvo koje je u pasivnom statusu ne može da ostvaruje prava na podsticaje, koji su utvrđenim Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Prema usvojenim izmenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, predviđene su procedure i rokovi za korišćenje sredstava evropskih fondova IPARD<sup>5</sup>. Izmena zakona je bila i preduslov za otvaranje Poglavlja 11. o poljoprivredi u pregovorima sa EU. Najavljeno je da će korisnici moći konkurisati za sredstva iz fondova sledeće godine, a da će realizacija biti kontrolisana na licu mesta.

Korišćenje sredstava iz predviđenih evropskih fondova naročito je bitna za porodična poljoprivredna gazdinstva u Republici Srbiji iz tog razloga što su sredstva budžeta države veoma mala i ne mogu da isprate planirani razvojni tok našeg agrara.

## **TREKUTNO STANJE I PRAVNI POLOŽAJ PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA U REPUBLICI SRPSKOJ**

U BiH, a samim tim i u Republici Srpskoj, poljoprivreda zauzima značajno mesto u strukturi privrede. Oko 95 % teritorije Republike Srpske zauzimaju ruralna područja na kojima živi oko 83 % stanovništva. Takođe, značajan doprinos poljoprivrede Republike Srpske se ogleda i u učešću u strukturi BDP koji je u 2014. godini iznosio oko 10 % (Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 2016).

U BiH još uvek ne postoji sveobuhvatna slika o strukturi poljoprivrednih gazdinstava s obzirom da još nije sproveden Popis poljoprivrede, a poslednji je bio davne

<sup>5</sup> Instrument for Pre-Accession Assistance for Rural Development.



1960. godine. Na osnovu podataka Popisa stanovništva iz 2013. godine u Republici Srpskoj ima oko 141.000 poljoprivrednih gazdinstava.

Na bazi ograničenih podataka kojim se došlo na osnovu sprovedenog pilot Popisa poljoprivrede u BiH 2010. godine<sup>6</sup>, prosečna površina korišćenog zemljišta je iznosila 1,97 ha po gazdinstvu sa prosečno četiri parcele po gazdinstvu kod porodičnih imanja, što je bilo znatno ispod proseka EU, koji iznosi 14,3 ha (<http://ec.europa.eu/eurostat>).

U Republici Srpskoj je Zakonom o poljoprivredi porodično poljoprivredno gazdinstvo označeno kao poljoprivredno gazdinstvo, gde fizičko lice-poljoprivrednik zajedno sa svojim članovima domaćinstva obavlja poljoprivrednu proizvodnju, dok je nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva fizičko lice-poljoprivrednik, koje obavlja poljoprivrednu proizvodnju i koje je upisano u Registar poljoprivrednih gazdinstava, kao nosilac poljoprivrednog gazdinstva (Uredba o upisu u registar poljoprivrednih gazdinstava, 2007).

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, u Registar poljoprivrednih gazdinstava za 2016. godinu, upisano je oko 34.000 gazdinstava od čega 5.500 komercijalnih, dok je broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost mnogo veća (tabela 4).

**Tabela 4.** Domaćinstva koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost po pojedinim gradovima

| Teritorija              | Ukupan broj domaćinstava | Broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost | Broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost i prodaju proizvode na tržištu |
|-------------------------|--------------------------|-----------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Republika Srpska</b> | <b>408.825</b>           | <b>140.960</b>                                            | <b>25.335</b>                                                                            |
| Banja Luka              | 65.010                   | 8.832                                                     | 593                                                                                      |
| Bijeljina               | 34.309                   | 10.563                                                    | 4977                                                                                     |
| Prijedor                | 27.961                   | 8.920                                                     | 798                                                                                      |
| Doboj                   | 25.447                   | 9.221                                                     | 515                                                                                      |
| Gradiška                | 16.939                   | 6.402                                                     | 2.285                                                                                    |
| Teslić                  | 13.255                   | 7.062                                                     | 576                                                                                      |
| Prnjavor                | 12.166                   | 6.121                                                     | 986                                                                                      |
| Trebinje                | 9.394                    | 2.485                                                     | 327                                                                                      |
| Foča                    | 6.544                    | 1965                                                      | 262                                                                                      |

**Izvor:** RZS Republike Srpske, Popis stanovništva, domaćinstva i stanova, 2013

<sup>6</sup> Pilot popis poljoprivrede su sprovele tri statističke institucije u BiH (BHAS, FZS, RZS RS) u oktobru 2010. godine u okviru IPA 2007 BH AIS.

Kao i u Republici Srbiji gazdinstva su registrovana i razvrstana na komercijalna i nekomercijalna i to na osnovu Zakona o poljoprivredi i Uredbe o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava. Treba napomenuti još i to, da je upis gazdinstva na dobrovoljnoj bazi.

Registraciju poljoprivrednih gazdinstava u Republici Srpskoj sprovodi Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge Banja Luka (APIF)<sup>7</sup>. Agencija trenutno u svojim nadležnostima pruža usluge registracije i kontrole finansijskih izvještaja svih privrednih subjekata, žiro računa, registraciju stare devizne štednje, registraciju poljoprivrednih gazdinstava, registraciju seoskih domaćinstava, pružaoca ugostiteljskih usluga u apartmanima, kućama za odmor i sobama za iznajmljivanje i druge usluge.

Što se tiče podsticaja za porodična poljoprivredna gazdinstva ona su propisana Pravilnikom o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela. Prava na podsticajna sredstva i druge oblike podrške u poljoprivredi imaju fizička i pravna lica sa prebivalištem u Republici Srpskoj, koja obavljaju poljoprivrednu proizvodnju na teritoriji Republike Srpske i koja su upisane u Registar poljoprivrednih gazdinstava, kao komercijalna i nekomercijalna gazdinstva.

Potrebno je napomenuti još i to, da je jako bitan i proces udruživanja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, kroz razne vidove asocijacija proizvođača i zadruga. Veliki potencijal postoji, barem kad su naši poljoprivrednici u pitanju, bilo da se radi o Republici Srpskoj ili Republici Srbiji, ali reagovanja države i njenih nadležnih ministarstava u smislu donošenja pravovremenih zakona vezanih za tu oblast veoma kaskaju u odnosu na trend razvijenijih zemalja Evrope.

Podsećamo da je važeći Zakon o poljoprivrednim zadrugama („Službeni glasnik Republike Srpske” br. 73/08) u Republici Srpskoj iz 2008. godine, i da se usvajanje novog još uvek očekuje.

## ZAKLJUČAK

Pravni režim neke države ima veliki, ako ne i prevashodni uticaj na formiranje i dalji razvoj poljoprivrednih gazdinstva. Naravno, cilj postavljanja pravnog okvira neke države je uspostavljanje takvog društvenog okvira u kome je moguć nesmetan razvoj društvenih procesa i tokova.

<sup>7</sup> Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge Banja Luka osnovana je odlukom Vlade RS broj: 02/1-020-1292/00 od 28.12.2000 godine („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 1/01).

Kroz istoriju poljoprivredna gazdinstva, kao osnovne organizacione jedinice u poljoprivredi, su prolazila kroz razne pravne režime, što nametnute od kolonizatorskih vlasti, što donesene od sopstvenih organa upravljanja. Nekada su te pravne norme i zakoni bili toliko represivni da su jednostavno gušili (planski) razvoj poljoprivrednog gazdinstva, dok se ponekad osetio jak uticaj nedostatka neophodnih zakona i pratećih uredbi.

Ulaskom u proces neizbežne tranzicije naglo se nametnulo pitanje formiranja pravnih režima koji bi bili kompatibilni sa važećim pravnim režimima u EU, jer je primarni cilj integracija u Evropsku uniju. Naročito komplikovano pitanje u pregovorima sa EU je poglavlje koje se odnosi na poljoprivredu i zaštitu životne sredine.

Kao jasan odgovor tome bilo je uspostavljanje Registra poljoprivrednih gazdinstva 2004. godine (Srbija) i razdvajanje porodičnih gazdinstava na komercijalna i nekomercijalna i na osnovu toga davanje određenih agrarnih podsticaja. Slična situacije odvijala se i u Republici Srpskoj, s tim što je proces registracije krenuo malo kasnije zbog niza objektivnih razloga (nepostojanje Popisa poljoprivrede, nepostojanje centralizovane institucije na nivou BiH, neažurnosti podataka itd.)

Trenutno stanje je takvo, da i dalje porodična poljoprivredna gazdinstva čine stub agrara, te mu se iz tih razloga treba posvetiti najveća moguća pažnja, a naročito obezbediti njegov razvoj donošenjem pravovremenih i smislenih (razvojno-planskih) zakonskih dokumenta. Navedeno je jedino moguće uz korišćenje već postojećih rezultata istraživanja iz navedenih oblasti, kao i uz konsultovanje stručnjaka iz oblasti agroekonomije, poljoprivrede i sl. i njihove tesne saradnje u izradi svakog pojedinačnog zakonskog i podzakonskog dokumenta. Uticaj pravne regulative na ukupan razvoj agrara, osim toga što je nesporan, on je toliki da može veoma lako dovesti ili do napretka i daljeg pozitivnog razvoja ili do potpune stagnacije. Obzirom na to, mora se biti veoma oprezan, kako u osmišljavanju strategije razvoja agrara, tako i u usklađivanju regulative sa Evropskom unijom, uz poštovanje već postojeće tradicije i kulturnog nasleđa agrara u Srbiji i Republici Srpskoj.

## LEGAL REGIME AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF FAMILY AGRICULTURAL HOUSEHOLDS IN THE REPUBLIC OF SERBIA AND THE REPUBLIC OF SRPSKA

Prodanovic Radivoj

Nedeljkovic Miroslav

Skoric Sanja

**Abstract:** *The aim of the paper is to examine the situation and legal regimes of family farms, that is to say, quantify the impact of legal regulation on their development. Different legal environments throughout history have largely hampered the development of agricultural households. Reforms often did not have a foundation in economics and economic thought, so modest development trends were inherent to agricultural holdings in our areas. Rather than promoting large farms, ideology did everything to break them down and, as a result, we still have small, uncompetitive and unproductive farms. The establishment of a register of agricultural holdings can be seen as a positive measure, as well as the allocation of incentives, but the results are still quite modest. Since family farms constitute a pillar of agriculture, we should give them the biggest attention possible and especially ensure their development by bringing meaningful legal regulations in terms of development and planning. For further development of the agricultural sector, it is necessary to adjust the inherited legal regime to the legal norms and laws of the EU.*

**Keywords:** *legal regime / village development / agricultural households*

### LITERATURA

1. European statistics (Eurostat), <http://ec.europa.eu/eurostat>
2. Gaćeša, N. (1984). Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948, Matica Srpska, Novi Sad.
3. Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (2016). Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za Bosnu i Hercegovinu za 2015. godinu, Dostupno na (23.05.2017): [http://www.mvteo.gov.ba/izvjestaji\\_publikacije/izvjestaji/default.aspx?id=8247&langTag=bs-BA](http://www.mvteo.gov.ba/izvjestaji_publikacije/izvjestaji/default.aspx?id=8247&langTag=bs-BA)
4. Mirković, M. (1968). Ekonomska historija Jugoslavije, Zagreb.
5. Osnovni zakon o sticanju prava svojine na poljoprivredna oruđa i korištenje poljoprivrednih oruđa od strane građana (1967). „Službeni list SFRJ“, br. 7.

6. Popis poljoprivrede (2011). „Službeni glasnik RS“, br.104/09 i 24/11.
7. Republički statistički zavod, Studije i analize Beograd (1987). broj 55.
8. Republički zavoda za statstiku Republike Srbije, za odgovarajuće godine, <http://www.webrzs.stat.gov.rs>
9. Republički Zavod za statistiku Republike Srpske, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Republici Srpskoj 2013. godine, Dostupno na (02.06.2017.): [http://www2.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/gradovi\\_opstine\\_naseljena\\_mjesta/Rezultati\\_Popisa\\_2013\\_Gradovi\\_Opstine\\_Naseljena\\_Mjesta\\_WEB.pdf](http://www2.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/gradovi_opstine_naseljena_mjesta/Rezultati_Popisa_2013_Gradovi_Opstine_Naseljena_Mjesta_WEB.pdf)
10. Rezolucija Savezne narodne skupštine (1957). „Službeni list FNRJ“, br. 19/1957.
11. Uredba o imovinskim odnosima i reorganizaciji seljačkih radnih zadruga (1953). „Službeni list FNRJ“, br. 14/1953.
12. Uredba o registru poljoprivrednih gazdinstava (2004). „Službeni glasnik RS“, br. 45/04.
13. Vlada Republike Srpske (2007). *Uredba o upisu u registar poljoprivrednih gazdinstava*, Dostupno na (28.05.2017): [http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mps/Servisi/PoSlovanje/Pages/registracija\\_farmera.aspx/](http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mps/Servisi/PoSlovanje/Pages/registracija_farmera.aspx/)
14. Zakon o konačnoj likvidaciji zemljoradničkih dugova (1945). „Sl. list, DFJ“, br. 89.
15. Zakon o poljoprivrednim zadrugama (2008). „Službeni Glasnik RS“ br. 73/08.
16. Zakon o poljoprivrednom zemljišnom fondu opšte narodne imovine i dodjeljivanju zemlje poljoprivrednih organizacijama (1953). „Službeni list FNRJ“, br. 22.